

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּה יָמִים HEMDAT YAMIM

מצורע תשע"ו

פרשת שבוע

אם בארזים נפלה שלהבת האם יהפכו לאזובי הקיר?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בתחילת פרשתנו מבארת התורה כיצד נטהר המצורע מצרעתו:

"זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והוא אל הפה: ויצא הפה אל מחוץ למחנה וראה הפה והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע: וצוה הפה ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהרות ועץ ארז ושני תולעת וזב" (ויקרא י"ד ב-ד).

עץ הארז והאזוב משתתפים בהליך ההיטהרות מן הצרעת. ננסה להסביר את המסר.

המצורע חייב לעזוב את העיר, הוא מוצא אל מחוץ למחנה, מוקע חברתית ונאלץ לשבת בודד. לכן, חז"ל זיהו בין ארבעת המצורעים שישבו מחוץ לחומת שומרון לבין גחזי ובניו שנצטרעו (עיינו מלכים ב' ה' כז ושם ז' ג, סנהדרין דף ק"ז ע"ב). יתכן ועונש המאסר בימנו, מקביל לעונש הבידוד וההרחקה שהוטל על המצורע.

חז"ל קבעו: "והמצורע חשוב כמות שנאמר (במדבר יב) אל נא תהי כמת, ואומר (ישעיה ו) בשנת מות המלך עוזיהו (והכוונה לשנה בה נצטרע) (שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה א). הגדילה הפסיקתא וקבעה: "מצורע גרע ממת".

המצורע היה שייך לאלפיון התחתון מבחינה חברתית. כך משמע מקללת יואב בידי דוד כתגובה על רצח אבנר בן נר. וז"ל הכתוב: "יחלו על ראש יואב ואל כל בית אביו ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלג ונפל בתרב וחסר לחם" (שמואל ב' ג' כט).

עץ הארז שימש מאז ומתמיד סמל לעוצמה ושלטון. אחת המחמאות החשובות שנתנה הרעה לדוד בשיר השירים הייתה: "מראהו פלבנון פחור פארזים" (ה' טו).

כשמלך ישראל רצה לומר למלך יהודה שהוא הרבה יותר חזק ממנו, הוא דימה עצמו לארז

"וישלח יואש מלך ישראל אל אמציהו מלך יהודה לאמר החוח אשר פלבנון שלח אל הארז אשר פלבנון לאמר תנה את בתך לבני לאשה..." (דברי הימים ב' כ"ה יח).

לכן רש"י הסביר: "ארזי הלבנון - דוגמא הוא על הגבורים" (רש"י ישעיהו ב' יג).

האזוב הוא השפל שבצמחים. כמו שהסביר אבן עזרא על פרשתנו: "ואזוב הוא הקטן במיני הצמחים, ואין צורך לחפש על האזוב כי הוא ידוע בקבלה". לכן, קבעו חז"ל מטבע לשון: "אם בארזים נפלה שלהבת - מה יעשו איזובי קיר" (מועד קטן כ"ה ע"ב). המצורעים המופיעים בתנ"ך הם נעמן שר צבא ארם, גחזי ששלט בחצרו של הנביא אלישע ועוזיה מלך יהודה. שלשתם היו בעלי עוצמה - ארזי לבנון.

לכן, נציע שפרשתנו איננה מפרטת רק את דרך טהרתו של המצורע הפרטי. בפרשתנו מופיעה אזהרה חמורה המופנית בעיקר למי שנמצא בשלטון ומרגיש עצמו כארז חזק, שכולם כפופים לו ועושים את רצונו. הזהר! המעמד הזה עלול להשחית ולהביא על מי שיכשל את עונש הצרעת, את עונש הבידוד החברתי, את הנפילה הגדולה ממעמד של ארז למעמד של אזוב. אם המנהיג לא ישים את ליבו לסכנה זו סופו שיזדקק לאזוב.

הפתרון הוא לפעול, גם כאשר העוצמה בידו, מתוך ענווה ולזכור כי גם האיש החזק, חייב לפעול כמשרת ציבור-כאזוב.

לפני פסח, לקראת אכילת המצה שנאפית מבצק שלא תפח, נתפלל שנזכה למנהיגים חזקים וראויים כארזי הלבנון שזוכרים שכל אדם הוא בעצם אזוב קיר.

<p>לע"י מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד</p>	<p>לע"י רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל</p>	<p>לע"י ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל</p>	<p>לע"י מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"י הרב אשר וסרטייל ז"ל ט' בכסלו תשס"ט</p>
---	---	---	---	--

משי' ארץ חמדה' אבלה על מותו של חברנו האהוב הרב ראובן אברמן זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' איש תורת אמת שגורה בפיו, מחנך דגול ואיש המעלה מכל הבחינות.

לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

איסור חדש בחו"ל הרב עקיבא כהנא

איסור חדש הוא איסור לאכול מהתבואה החדשה שהשרישה לאחר ט"ז בניסן, ועד שיגיע ט"ז בניסן בשנה הבאה, ובזמן שביית המקדש קיים עד הקרבת קרבן העומר ביום זה.

המשנה והגמרא (קידושין לו, א) פירוטו את המצוות התלויות בארץ. במשנה מובאת מחלוקת תנאים האם מצוות חדש היא מצווה התלויה בארץ, והאם חדש מותר בחוץ לארץ או אסור.

הגמרא הסבירה שנאמר לגבי חדש 'ממושבתים', ויש מקום לפרש זאת בכך שמצווה זו נוהגת רק בארץ, אך יש מקום לפרש שמצווה זו נוהגת 'בכל המושבות', אך מתחילה לנהוג רק לאחר שבני ישראל התיישבו בארץ.

הרי"ף (טו, א) פסק כרבי אליעזר שחדש אסור בכל מקום וגם בחו"ל, מכיון שסתם משנה (ערלה ג, ט) שחדש אסור בכל מקום. **וכן פסק הרמב"ם** (מאכלות אסורות י, ב). **אמנם האור זרוע (סימן שכח) כתב** שמנהגם היה לקנות תבואה מהגוים מבלי לחשוש לאיסור חדש כלל, ותמה על כך: שהרי אם חדש אסור מן התורה, אם כן איך הם קונים תבואה, אפילו אם היא רק ספק חדש? **לכן כתב האור זרוע** שלדעתו ההלכה היא שחדש אסור בחו"ל רק מדרבנן, וזאת מכיון שאמנם הלכה היא כסתם משנה, אך במסכת מנחות (דף פג) ישנה סתם משנה הקובעת שעומר יכול לבא רק מתבואת הארץ, ומשמע מהגמרא שם שמשנה זו היא כדעה שאין דין חדש בחו"ל, ועומר יכול לבא רק ממקומות שאותם הוא מתיר באכילה, ואם כן עולה מהמשנה שחדש אינו אסור בחו"ל.

תורת הדשן (קצא) נדרש לשאלה באופן שהיו באותה שנה שלגים גדולים וברור שרוב התבואה שמגיעה מהשנה היא תבואה חדשה, האם ניתן לאוכלה או לא? **הוא כותב** שדברי אור זרוע נאמרו רק ליישב את מנהג העולם. ולכן יש לסמוך עליהם לעניין מחאה באנשים, שבמקרה שקשה להמנע מלאכול, אין למחות בהם מלאכול. אך, לדעתו אנשים יראי שמיים צריכים להמנע מלאכול חדש, אלא אם כן יש שני ספיקות: ספק אם זו תבואה ישנה, שכבר הייתה קיימת לפני ט"ז בניסן; וגם אם זו לא תבואה ישנה, ספק אם השיבולים השתרשו לפני פסח, שגם אז היא מותרת באכילה. לפי זה, ברוב השנים התבואה צומחת מוקדם כי השלגים מפשירים מוקדם, ולכן התבואה מותרת. אך לא בשנים שבהן השלגים מפשירים מאוחר, וגם התבואה מאחרת לגדול. בדומה לדבריו כתב גם הרא"ש (שו"ת ב, א) שאמנם צריך להחמיר, אך אין להעיר לאנשים שאינם מחמירים בדין חדש. **הרא"ש (שו"ת ב, א) גם הביא דעת מהר"ם בן ברוך** שחדש נוהג מדרבנן בחו"ל ונהוג רק בחו"ל הסמוך לארץ ישראל, אך כותב שדבריו וראיותיו אין בהם ממש.

רמ"א (רצג, ג) פסק כדבריהם שכאשר יש ספק אולי התבואה היא מלפני פסח, התבואה מותרת מהדין, וכאשר אין אפשרות כזו, יש להחמיר אך אין למחות במקילים.

אמנם, ב"ח (א) כתב שיש להתיר משום שאף שחדש נוהג בחו"ל מדרבנן, אינו נוהג בתבואה שגדלה אצל גוים. **ט"ז (ג) לא הסכים עם דברי ב"ח**, וכיון שבימינו אוכלים גם אנשים יראים וגדולים חדש בחו"ל יש לומר שגם הראשונים שפסקו הלכה כסתם משנה שחדש אסור בחו"ל אין זה ברור כיון שאולי מסכת ערלה נשנתה לפני מסכת קידושין, ואם כן אין הלכה סתם משנה (סתם ואחר כך מחלוקת אין הלכה כסתם), ולכן בגלל שיש בדבר ספק, והיו צריכים הקילו. והראשונים שהחמירו היו חיים בארצות חמות שבהן לא היתה בעיית חדש כיון שרוב התבואה היתה צומחת לפני הפסח, והיו אוכלים אותה אחר הפסח.

גר"א (יור"ד רצג, ב) חלק על כל ההיתרים הללו, וכתב שהם טעות, וכמו כן כתב שהלכה היא כמו מה שמבואר בגמרא (מנחות סח, ב) מאחרוני האמוראים שסברו שחדש נוהג מדאורייתא בחוץ לארץ, לכן לדעתו יש להחמיר בזה. **ומשנה ברורה (תפט, מה) כתב** שיעל נפש לא יסמוך על היתרים הללו, ויחמיר לעצמו בכל מה שאפשר לו. אך בערוך השלחן (יורה דעה רצג) האריך בראיות נוספות שחדש אסור בחו"ל רק מדרבנן, וגם לא אסור בקרקע גוי.

בתשובת במראה הבזק (חלק ה, סימן עג) המליצו לשליחים המגיעים לכמה שנים לחו"ל שלא להחמיר על עצמם, וזאת על מנת שלא להראות כמתנשאים, ובסופו של דבר החומרא תבוא לידי קולא, שלא יוכלו לעשות את שליחותם כראות.

סיכום: ראשונים רבים פסקו להלכה שאיסור חדש בחו"ל הוא איסור דאורייתא, אך היו שהקילו באיסור זה, בגלל שסברו שהאיסור מדרבנן. בפועל בחו"ל רוב האנשים נוהגים להקל מטעמים שונים, וכפי שמופיע בכל הפרסקים.

לקניה בחנות הספרים

<p>לכרך-30 *** לשמונת הכרכים: 190</p>	<p>כל כרך ₪60 לשמונת הכרכים: ₪420</p>	<p>שו"ת "במראה הבזק", חלקים א-ח חלקים ג' + ו' אזלו. בע"ה, ישלחו לקונים לכשיצאו לאור מחדש קרוב.</p>	
<p>לכרך - 50 *** לשבעת הכרכים: 250</p>	<p>כל כרך ₪80 לשבעת הכרכים: ₪500</p>	<p>שו"ת "במראה הבזק", בכריכה מהודרת חלקים א-ז</p>	

הפרשה בהלכה

טבילה

כל הטמאים, בין אדם ובין כלים - חוץ מכלי חרס ומפץ ואוכלים ומשקים - יש להם טהרה בטבילה במים הנקווים בקרקע. לשון טבילה במובן של שיקוע הגוף במי מקוה מצאנו לראשונה במשנה, אבל בתורה לא מצינו לשון טבילה לכך, אלא רחיצה לענין טבילת אדם כמו במצורע ובזב ועוד, וכיבוס לענין טבילת בגדים טמאים, וביאה במים או שטיפה לענין טבילת כלים. וכתבו ראשונים שכל מקום שנאמר בתורה רחיצת בשר וכיבוס בגדים, אינו אלא טבילת כל הגוף - וכל הבגד - במקוה.

כל חייבי טבילות מברכים על טבילתם: אשר קדשנו במצוותיו וציונו על הטבילה. יש מהראשונים שכתבו שמה שמברכים "על הטבילה" ולא "לטבול", הרי זה לפי שברכת הרשות היא, שאם רצה עומד בטומאתו. טבל ולא בירך, כתבו גאונים שעלתה לו טבילה, שאין הברכות מעכבות את המצוות.

בעל קרי בזמן הזה - יש שכתבו שאינו מברך על טבילתו, שהרי בטלה תקנת עזרא, ולא מצינו ברכה על טבילה בזמן הזה אלא לנשים, היינו לנדה ויולדת הטובלות להיטהר לבעליהן, אבל לא באנשים. ויש שכתבו שבעל קרי בזמן הזה מברך, וכתבו אחרונים בטעם הדבר, שאף על פי שאינו חייב להיטהר מקרייו בזמן הזה, אם רוצה הוא להיטהר וטובל מצוה הוא עושה ומברך עליה.

אף על פי שכל המצוות מברכים עליהן עובר לעשייתן, בטבילה יש סוברים שטובל ואחר כך מברך. ויש שכתבו שאף על פי שנדה ושאר טמאים - מלבד בעל קרי - מותרים לברך, לא יברכו עד לאחר שטבלו, שמוטב לברך בטהרה מלברך בטומאה. ויש חולקים וסוברים שכל חייבי טבילות המותרים לברך, מברכים קודם הטבילה. כדי לצאת ידי שתי הדעות, יש נוהגות לטבול תחילה ולברך, ולטבול שנית.

ע"פ ערך טבילה בכרך יח

רפואה והלכה

חציצה בטבילה

וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִלְכְּזוּ אֶת כָּל שְׂעָרָו אֶת רֵאשׁוֹ וְאֶת וְקָלוֹ וְאֶת גְּבַת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרָו יִלְכְּזוּ וְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְרִוְזָן אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהַר (ויקרא יד ט)

מתוך: א. שטינברג, אנציקלופדיה הלכתית רפואית, מהדורה חדשה תשס"ו, כרך ג, ערך חציצה בטבילה, טורים 543 - 575

ראה באנציקלופדיה תלמודית כרך יז, ערך חציצה טור' א ואילך - באריכות

תלמוד בבלי, סוכה ו א: 'ורחץ את בשרו במים' - שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין המים. 'ורחץ את בשרו במים' - את הטפל לבשרו, ומאי ניהו - שערו.

***

חציצה היא הבדלה והפסקה בין שני דברים, במקום שהצריכה התורה שלא יהיה הפסק ביניהם, והוא מלשון מחיצה. כל הטעון טבילה במקווה, בין אדם ובין כלים, לא יהא דבר חוצץ בינו לבין המים; ואם היה דבר חוצץ, לא עלתה לו טבילה, והרי הוא טמא כשהיה [1].

תנאים בדיני חציצה - באופן כללי, הגדירו חז"ל והפוסקים תנאים שונים בדיני חציצה:

רובו ומקפיד - דבר תורה, דבר החופה את רובו של הטובל, והוא מקפיד עליו ורוצה להעבירו, הרי זה חוצץ, ואם אינו מקפיד עליו, או שהיה חופה רק מיעוטו, אינו חוצץ; ומדרבנן גזרו על מיעוטו ומקפיד, וכן על רובו ואינו מקפיד; אבל אם היה הדבר חוצץ במיעוטו ואינו מקפיד עליו, אינו פוסל אפילו מדרבנן [2]. אכן, כתבו הפוסקים שנהגו להחמיר ולהסיר הדבר החוצץ, אף שהוא מיעוט ואינו מקפיד [3], אבל אם אי אפשר להסירו, הרי זה כדעבד ומותר לטבול [4].

גדרי הקפדה - מספר כללים נאמרו בגדרי ההקפדה: מקפיד היינו שדעתו להסירו, ואינו מקפיד, היינו שאינו שם לבו אליו אם עבר מגופו או לא, ואין סופו ליטלו [5]; היה מקפיד לפעמים, אף על פי שבשעת הטבילה אינו מקפיד, הרי זה חוצץ [6]; אם כל אדם אינו מקפיד בכך, אף על פי שזה מקפיד בדבר לפעמים, יש אומרים שאין זה חציצה, אם אינו מקפיד בזמן הטבילה [7], ויש חולקים [8]; דבר חוצץ שרוב בני האדם מקפידים עליו, או דבר שרוב בני האדם אינם מקפידים עליו, והוא מקפיד עליו לפעמים, נחלקו הפוסקים אם דבר זה חוצץ לגביו או לא [9]; דבר חוצץ המשמש לרפואה, יש כתבו שכיוון שרצונו להסירו אלא שאינו יכול, הרי זה נקרא מקפיד עליו וחוצץ [10], אך רבים חולקים וסוברים שאינו נקרא מקפיד ואינו חוצץ [11]; דבר חוצץ שאי אפשר להסירו מחמת הסכנה, אינו חוצץ [12], אבל אם הסכנה היא רק בשעת הטבילה, יש שכתבו שחוצץ [13]; דבר שהוא מצטער בנטילתו אינו חוצץ [14]; דבר העשוי לנוי, יש אומרים שאינו חוצץ, ויש חולקים [15]; אם אינו יכול להסירו אלא על ידי אומן, אינו חוצץ [16]; אם אינו מקפיד על עצם הדבר החוצץ, רק מסירו לפעמים בגלל סיבות אחרות, אינו חוצץ [17].

דבר העומד להינטל - מחלוקת תנאים ופוסקים היא אם כל העומד להינטל חוצץ או לא [18].

בית הסתרים - בית הסתרים, אף שאין צריך שיבואו בו מים בשעת הטבילה, צריך שיהא ראוי לביאת מים, ולכן אסור שיהא בו דבר החוצץ [19]. נחלקו ראשונים אם היה דבר חוצץ בבית הסתרים, אם פסולה הטבילה מן התורה או רק מדרבנן [20]. יש

מהאחרונים שנסתפקו בהגדרת בית הסתרים - יש מי שסבור, שלא חילקו חכמים בין המקומות השונים, וכל מקום צריך שיהא ראוי לביאת מים [21]; ויש הסבורים, שבית הסתרים שלעולם אינו מתגלה, כגון חלל הגוף וכיו"ב, אינו צריך להיות ראוי לביאת מים [22].

מקום הבלוע - מקום הבלוע, שאף פעם לא מגיעים מים לשם, אינו צריך שיהא ראוי לביאת מים, ואם יש בו דבר חוצץ, אינו פוסל את הטבילה [23].

דבוק ומהודק - יש דברים החוצצים בגלל שהם דבוקים לגופו של הטובל, כגון טיט הדבוק באדם [24], ויש דברים החוצצים בגלל שהם מהודקים לגופו, אף על פי שאינם דבוקים. דברים מהודקים, אם הם רפויים, שהמים נכנסים בינם לבין גופו, נחלקו הפוסקים אם הם חוצצים או לא [25]. יש מי שכתב, שדבר החוצץ שהוא רק מונח על הגוף, ולא דבוק לו, הוא חוצץ רק במקומות הגלויים, אבל בבית הסתרים הוא מותר לכתחילה [26].

זמן קצוב וקצר - אם הדבר החוצץ הוא לזמן קצוב וקצר, אין להכנס לקולות, ויש להמתין בטבילה עד שהדבר החוצץ יסולק [27]; ויש המקילים כאשר יש חשש למכשול, וכאשר יש עוד סניפים להקל [28].

פרטי דינים [29]

אוזניים - אחת הבעיות הקשות בהלכות חציצה רפואית היא במצב של דלקת אוזניים כרונית, הדורשת הימנעות ממגע עם מים. לצורך זה יש לסתום את תעלת האוזן החיצונית מפני מגע מים, דבר המהווה חציצה. המצבים הרפואיים המהווים בעיה הלכתית הם כאשר קיים חור בעור התוף, או כאשר תעלת האוזן ניכרת בנייתוח יחד עם עור התוף ועצמות השמע, וקיים חלל משותף של האוזן התיכונה והעצם שמאחורי האוזן [30].

מרבית הפוסקים נדחקו להיתרים שונים, בצירוף תנאים הלכתיים שונים, כדי להציל את האשה מכבלי העיגון [31], ויש מי שכתב שבמקום צורך גדול, וכל שכן במקום עיגון, וודאי מחוייבים להורות אם רק נראה להתיר, ואסור להיות מן הענווים ולעג בת ישראל, או לגרום להכשיל באיסורים [32].

יסודות ההיתר בנויים על החשש מפני עיגון האשה, או מפני הכשלת הזוג באיסור נידה; צמר הגפן שבתוך תעלת האוזן הוא מיעוט; תעלת האוזן היא בית הסתרים; השימוש נעשה לצורכי רפואה ולמניעת סכנה.

מצונו בין האחרונים תנאים שונים הנחוצים להיתר, או שיכולים לשמש סניפים להיתר: האשה משתמשת בצמר הגפן כל הזמן, ולא רק בשעת הטבילה, שאז הוא אצלה כדבר שאינו מקפיד, ומשך זמן זה הוא שבעה ימים רצופים, שלושים יום, או חצי שנה, לפי דעות שונות; צריכה להקפיד להכניס את צמר הגפן עמוק לתעלת האוזן, כדי שיהא בבית הסתרים; תרפה מעט את צמר הגפן, כך שיהא ראוי לביאת מים; תלחלח אוזנה במי המקווה קודם הטבילה; תלחלח אצבעה במי מקווה ותיסתום את אוזנה באצבע זו; תנקה היטב את תעלת האוזן לפני הכנסת צמר הגפן; תשתמש בחומר חדיר למים; תשתמש בשמן דגים [33]. אכן, יש פוסקים שונים, שבשעת הצורך הסכימו להתיר הטבילה גם בהיעדר חלק מהתנאים האמורים לעיל: יש שהתירו הטבילה, גם אם מכניסה את צמר הגפן רק בשעת הטבילה [34], או שמרגילה עצמה ללכת עם צמר הגפן באוזנה שבוע לפני הטבילה [35]; יש שהתירו לטבול את צמר הגפן גם בשמן, כדי למנוע חדירת מים לאוזן [36]; יש שהתירו גם ללא הרטבת האוזן או צמר הגפן במי המקווה [37]; יש שהתירו אפילו בהידוק צמר הגפן בתוך תעלת האוזן [38]; יש מי שהתיר אפילו כשצריכה לצמר הגפן רק ליתר זהירות, ולא דווקא בסכנה או ספק סכנה [39].

לעומתם, יש מן הפוסקים שהחמירו והגבילו יותר את התנאים האמורים לעיל, כגון שדווקא אשה אחרת תטבול אצבעה במקווה ותסתום את אוזנה של הטובלת, ולא הטובלת עצמה [40]; אם זקוקה לצמר הגפן רק בשעת הטבילה, אסורה לטבול כך אפילו אם יש לחשש שתעבור על איסור נידה, או שתצטרך להתגרש מבעלה [41]; שהאצבע הסותמת או צמר הגפן הסותם יהיו רפויים, כדי שיהיה ראוי לביאת מים [42]; ויש שאסרו בכלל שימוש בצמר גפן בעת הטבילה [43].

הפוסקים דנו באמצעים שונים, המשמשים כיסוי לאוזן מפני חדירת מים. הדרך המקובלת, שרובם דנו בה, היא על ידי הכנסת צמר גפן, וכמבואר לעיל; אפשרות אחרת היא שימוש בפקק מיוחד לסתימת האוזן. אם הפקק גדול ממידת תעלת האוזן, אין להשתמש בו, ואם הוא מתאים במיוחד לאשה, כך שניתן להכניסו לעומק תעלת האוזן בלי שיבלוט החוצה, דינו כמו צמר גפן [44], ויש מי שאסר חציצה בפקק באוזן, ששמים אותו רק לצורך הטבילה [45]; אפשרות נוספת היא שימוש בטיפות שומניות המגינות מפני חדירת מים, ובזה מצונו הבדלים בין סוגי הטיפות השונות - יש שהתירו טיפות משמן דגים, מכיוון שברייתו של הדג מהמים, דינו כמים [46], ויש הסבורים ששמן דגים מהווה חציצה, מכיוון שהוא דבר שומני, ואינו מתערב עם המים [47], יש שהתירו טיפות העשויות מגליצרין מכיוון שהן עשויות מנפט, ויש הסבורים שמכיוון שהנפט נובע מהקרקע, יש לו דין של מעין [48], ויש מי שכתב, שזה הטיפול המומלץ מבחינה רפואית במקרים של חסר גדול ונרחב של תעלת האוזן והאוזן התיכונה [49], ובסתם טיפות שמן נחלקו אם הם חוצצים או לא [50]; ניתוח השתלת עור התוף, במקרה של חור בעור התוף, הוא הדרך העדיפה מבחינה רפואית והלכתית כאחת, שאז פותרים את הבעיה ההלכתית בצורה מלאה, כי אחרי הניתוח אין עוד חשש מפני חדירת מים [51]. עוד יש מי שהציע, שאשה אחרת תיטבול אצבעה במים סטריליים שאובים, ותכניס את האצבע הרטובה לאוזן האשה החולה, ולאחר הטבילה תנגב האשה את האוזן היטב [52].

התקן תוך-רחמי - ההתקן עצמו (במקום שהוא מותר כאמצעי למניעת הריון) אינו חוצץ, שכן הוא מונח במקום הבלוע, ואף כי יש חוטים היוצאים דרך צוואר הרחם לתוך הפרוזדור, אף הם אינם חוצצים בטבילה [53], אלא שיש להיזהר שהחוטים לא יהיו דבוקים לכותלי הרחם [54]. יש מי שכתב, שיקפיד הרופא לקצר עד כמה שאפשר את החוטים [55], ויש מי שכתב שעדיף לסדר את ההתקן התוך-רחמי ללא חוטים, אבל אם אי אפשר, יש להתיר הטבילה גם עם החוטים [56].

טבעת המוכנסת לעומק הפרוזדור - יש אומרים שהיא חוצצת, כי בזמן לידה ובזמן הווסת האשה מוציאה אותה, אלא אם כן היא בעומק רב, במקום שאין השמש דש בו [57]; ויש אומרים, שאין היא חוצצת גם אם צריכה להסירה ללידה, אלא אם כן מסירה אותה בכל ווסת [58]; ויש מי שהבדיל לענין חציצת הטבעת, אם היא במקום כזה שבתניוקות היושבות בפישוק רגלים ניתן לראותה, יש להחמיר, ואם עמוק מכך, מותר [59]. ובימינו אין משתמשים עוד בטבעת כזו, אלא מנתחים את האשה הסובלת מצניחת רחם.

עיניים - עין תותבת שלא ניתן להסירה ממקומה, איננה חוצצת [60]. הפוסקים נימקו דין זה בכמה טעמים: העין התותבת בטלה למקום המושב; היא עשויה לנוי; האשה בושה להסירה, ואדברה גנאי הוא לה להסירה; המקום ראוי לביאת מים; מושב העין הוא מקום הבלוע, ולא בית הסתרים; דבר מהודק אך לא דבוק בבית הסתרים אינו חוצץ. אם ניתן להסיר את העין התותבת - יש הסבורים, שלכתחילה צריכה להסירה קודם הטבילה, ובדיעבד אם לא הסירה, עלתה לה טבילה [61]; ויש

הסבורים, שגם לכתחילה לא צריכה להסירה [62]. יש מי שכתב, שאם נוהגת להסיר את העין המלאכותית בלילה, הרי היא חוצצת [63], ויש מי שהבדיל בין אם העין התותבת מהודקת היטב או רפויה [64].
עדשות מגע - לעניין הלכות חציצה בטבילה יש להבחין בין שני סוגים של עדשות מגע: כאלו שאינן קבועות, היינו שיש להוציאן מהעין כל יום, שאם לא כן יכול להיגרם נזק לעין (בסוג זה יש עדשות קשות, ויש עדשות רכות); כאלו שהן קבועות לזמן רב, היינו שאין צורך להוציאן מהעין אלא אחרי חודשיים ויותר (בסוג זה יש עדשות קבועות-רכות, שלאחר זמן מנקים אותן ומחזירים אותן, ויש עדשות חד-פעמיות, שלאחר זמן זורקים אותן) [65].
בענין העדשות שאינן קבועות - יש מי שסבור, שהן חוצצות בטבילה, ואפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה וצריכה לחזור ולטבול [66]; ויש הסבורים, שלכתחילה צריכה להסיר העדשות, אבל בדיעבד עלתה לה טבילה [67]. אם עצמה עיניה בצורה חזקה, יש מי שכתב שצריכה לחזור ולטבול, אלא אם כן לנה כבר עם בעלה [68]. הטעם לאיסור טבילה עם עדשות מגע הוא מכיוון שמקפידים להוציאן כל לילה, נחשבים הם כמיעוט המקפיד.
ואם מדובר בעדשות מגע קבועות, שלא מסירים אותן זמן רב - יש אומרים, שמותר לטבול אתן לכתחילה [69]; ויש אומרים, שלכתחילה צריכה להסיר גם אותן, ואם שכחה להסירן, תעשה שאלת חכם [70].
ליפלוף שבעין, אם הוא הליחה בתוך העין החולה, אינה חוצצת, ואם היא חוץ לעין בעפעפיים, הרי היא חוצצת; אם הליפלוף לח הוא אינו חוצץ, ואם הוא יבש, הרי הוא חוצץ [71].
אשה הסובלת ממחלת עינים, שאסרו לה הרופאים להרטיב את העינים, העצה היעוצה היא שאשה אחרת תדיח ידה במי המקווה, ותכסה את עיני האשה הטובלת [72]; ויש מי שכתב, שהאשה עצמה יכולה להדיח אצבעותיה במי המקווה ולכסות את עיניה בשעת הטבילה [73].

פצעים ונגעים - עור עבה או יבלת ברגלים, אף אם נוהגת לחתוך אותן, אינו חוצץ [74].
איבר ובשר המדולדלים, שעומדים להיחתך, יש אומרים שאינם חוצצים [75], ויש אומרים שהם חוצצים [76].
דם יבש שעל המכה, הרי הוא חוצץ [77], וכן דם שנשרף בבשר, היינו שמתחיל להתייבש ולהידבק קצת כשתולים בו אצבע [78].
דם שנצרך תחת העור אינו חוצץ [79], וכן מוגלה שבתוך הפצע, איננה חוצצת [80].
אשה שקיבלה חיסון נגד אבעבועות או שחפת, ואזור החיסון הפך לפצע שאסור לגרדו, צריכה לרככו במים חמים ואחר תטבול, ואם אסור לה לרככו, תמתין עד שיתרפא [81].
ציפורן חודרנית, ששמו פתיל תחבושת להגביהה, יש בזה חשש חציצה [82].
גלד המכה, כל זמן שעדיין לא נתרפא הפצע שתחתיו, הרי הוא כעור הבשר ואינו חוצץ, וכשנתרפא תחתיו, הרי הוא חוצץ [83].
גלד המכה, צריך לרככו היטב במים חמים, כדי להסיר את החלקים שמחוץ לפצע עצמו [84], ואם מצטערת בהסרת הגלד שמעל הפצע ממש, אין זה חציצה, ומותרת לטבול אף לכתחילה [85].
אשה שיש לה צמר גפן בעומק פצע ניתוח, וצריך להיות שם לזמן מוגדר, אף על פי שהוא בעומק הפצע, קשה להתיר [86].
אשה שעשו לה ניתוח, ואסור לה להרטיב מקום הניתוח - יש מי שהתיר לחבוש את המקום בעור של דג, מכיוון שדג ברייתו מן המים, אין הוא חוצץ [87]; ויש מי שאסר, ועליה להמתין עד להחלמתה [88].
אשה הסובלת ממחלות עור, כגון אקזמה, שאסור לה להרטיב הפצעים - יש מי שהתיר למרוח שמן דג, שדוחה את המים, ומכיוון שברייתו מן המים והוא מרוסק, אין זה מהווה חציצה [89]; ויש מי שהתיר למרוח גם שמן אחר כגון וזלן, כיוון שהוא מקום מועט, לצורך רפואה, ושעת הדחק [90].
גבס על האצבע לזמן ממושך, לא חוצץ [91]. אמנם אם אפשר לדחות את הטבילה עד להסרת הגבס, תבוא עליה ברכה, אבל כשיש חשש שיבוא להרהור עברה אין לעכב הטבילה [92]; ויש מי שסבור, שגבס חוצץ, אפילו אם הוא לזמן ארוך [93].
רטיה על פצע חוצצת בטבילה [94], ובפרט אם מחליפים אותה מזמן לזמן [95], והיינו דווקא אם האגד שעל המכה מהודק, אבל אם הוא רפוי, אינו חוצץ [96]. אם אי אפשר להסיר את התחבושת שעל הפצע מחמת ציווי הרופא, או מחמת הצער, אינו חוצץ בטבילה [97], אך אם נשאר עוד מספר ימים עד להסרת הרטיה, יש להחמיר ולהמתין [98], ויש מי שכתב, שיש להחמיר עד שלושה חדשים, ורק אם הרטיה עליה יותר מפרק זמן זה, אין היא חוצצת [99]. יש שחילקו בין פצע שאין וודאות שיתרפא, שאז הרטיה אינה חוצצת, לבין פצע העומד להתרפא, שהרטיה חוצצת [100]; ויש מי שסבור, שאף אם הרטיה היא לזמן ארוך, הרי היא חוצצת בטבילה [101].

ציפורניים - נהגו הנשים ליטול ציפורניהם בשעת טבילה, כיון שמצוי שיש תחתיהן טיט ובצק, או כיון שאינן יודעות להבחין מה נקרא כנגד הבשר ומה אינו כנגד הבשר [102]. בדיעבד אם טבלה ללא קציצת הציפורניים, אם בדקה קודם הטבילה ולא היה בה דבר חוצץ, עלתה לה טבילה [103], אך מכיון שכבר נהגו ליטול ציפורניים, אם נשאר בידה אפילו ציפורן אחת וטבלה, צריכה טבילה אחרת [104]. אך אם כבר לנה עם בעלה, לא תחזור ותיטבול [105]. קציצת הציפורניים היא עד מקום שהשחרות שתחתיהן ניכרת, ויותר מזה אף דקדוק מצווה אין כאן [106].
נשים המגדלות ציפורניים לנוי או לצורך מלאכתן, לכתחילה צריכות לגוזזן, ובדיעבד אינן חוצצות [107].
אשה שצובעת את ציפורני ידיה, צריכה לכתחילה להסיר את הצבע ולנקות את הציפורניים היטב; ואם אינה יכולה בשום אופן לנקותן מהצבע, לא תדחה את הטבילה, אלא תצבע את כל הציפורניים בצורה טובה, ולא תשאיר צבע סדוק או מקולף, כיון שהנשים מקפידות שלא יהיה על ציפורניהן צבע שאינו מושלם [108].
לכתחילה אין לטבול עם ציפורניים מלאכותיות, שמדביקים לנוי על הציפורניים הטבעיות, אבל בדיעבד אם טבלה כך, או אם הסרת הציפורניים תגרום לדחיית הטבילה, כי קשה להסיר את הדבק, או אם אי-הדבקתן תגרום שתהא מאוסה על בעלה - מותר; ואם נפלה ציפורן אחת, הרי השאר חוצצות, כי אין זה עוד בגדר נוי [109].

מקורות והערות

[1] סוכה ו א; ב"ק פב א; חולין י א; רמב"ם מקוואות א יב; מאירי נידה סו ב. ושם מקורות שונים ללימוד דין זה מהתורה, ומהלכה למשה מסיני; [2] עירובין ד ב; נידה סז א; רמב"ם מקוואות א יב. וראה באריכות בגדרי כלל זה בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' עד; [3] סמ"ג עשין כז, ולאווין קיא; סמ"ג סי' רצג; מרדכי שבועות סי' תשמח; רמ"א יו"ד קצח א; ט"ז שם סק"ד; [4] חכמת אדם קיט ג; ערוה"ש יו"ד קצח ט; [5] ר"י סוכה ו ב; ר"י מקוואות ט ז; רמב"ם מקוואות א יב; [6] בעלי הנפש שער הטבילה דיני חציצה; רמ"א ה"ל מקוואות סי' כה; רמ"א או"ח קסא ג; [7] סדרי טהרה סי' קצח סק"ד, בדעת ה"ט; [8] סדרי טהרה שם; [9] ראה סיכום הדעות באנציקלופדיה תלמודית, כרך יז, ע' חציצה, עמ' טז-יז; [10] חכמת אדם כלל קיט, בבינת אדם בית הנשים אות יב; לחם ושמלה סי' קצח סק"ס; [11] שו"ת צמח צדק חיו"ד סי' קס; שו"ת כתב סופר חיו"ד סי' צא; שו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' כז; שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' רנט;

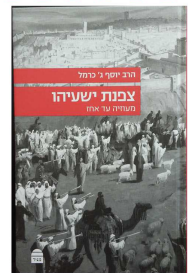
שו"ת משיב דבר סי' לו; שו"ת פנים מאירות ח"א סי' קמו; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' עט; שו"ת בית יצחק חיו"ד סי' יט; [12] או"י סי' שסב אות יא; לבוש יו"ד סי' קצח אות ו; שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' קמו; שו"ת רעק"א סי' ס; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קצב; סד"י יו"ד סי' קצח סק"י; [13] חזו"א יו"ד סי' צב סק"א וסק"י; [14] סמ"ג לאווין קיא; מרדכי שבועות סי' תשמח; סמ"ק סי' קפא, וסי' רצג; שו"ת דברי חיים חיו"ד ח"ב סי' סה; [15] ראה רשב"א תורת הבית הקצר סוף בית ז, ובתשו' המיוחסות סי' קכד; ראי"ש ה"ל מקוואות סי' כז; חכמת אדם כלל קיט, בבית אדם שער הנשים אות יב; שו"ת הר צבי חיו"ד סי' קצח; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קד; [16] שו"ת מהרש"ם ח"א סי' עט; גידולי טהרה סי' כב; [17] שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קצב; [18] ראה באריכות באנציקלופדיה תלמודית, כרך יז, ע' חציצה אות ד; [19] קידושין כה א; נידה סו ב; רמב"ם מקוואות א י; בעלי הנפש, שער הטבילה דיני חציצה; טשו"ע יו"ד קצח כה; [20] ראה באנציקלופדיה תלמודית שם; [21] שו"ת רעק"א סי' ס; [22] שו"ת רמ"ע מפאנו סי' קי; חכמת אדם כלל קיט, בבית אדם בית הנשים אות יא; [23] ר"ש מקוואות סופ"י; או"י סי' ע, וסי' שסב; מרדכי שבועות סי' תשנ-תשנא; טשו"ע יו"ד קצח יא; [24] מקוואות ט ב; רמב"ם מקוואות א יב; טשו"ע יו"ד קצח יד; [25] ראה באנציקלופדיה תלמודית שם אות ח; [26] ראה באריכות בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' צח-קג; [27] שו"ת כתב סופר חיו"ד סי' צא; שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' פה; [28] שו"ת דברי חיים ח"ב חיו"ד סי' סה; שו"ת לבושי מרדכי חיו"ד סי' קכה-קכו; שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' פו; [29] הנושאים נידונים לפי סדר א"ב; [30] י. ברמה, תחומין, ה, תשמ"ד, עמ' 275 ואילך; [31] ראה א. שטינברג, הלכה ורפואה, ד, תשמ"ה, עמ' רמ ואילך; [32] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סוסי קא; [33] שו"ת אמרי יושר ח"א סי' קצה, וסי' קצו; שם ח"ב סי' פב; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' ז; שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' רסב; בן איש חי שנה ב פרי שמיני סק"י; שו"ת רב פעלים ח"ב חיו"ד סי' כז; שו"ת דובב מישרים ח"א סי' עא; שו"ת הר צבי חיו"ד סי' קע; שו"ת מלמד להועיל חיו"ד סי' ע; חזו"א יו"ד סי' צד סק"י; שו"ת משפטי עוזיאל מהדו"ת חיו"ד ח"א סי' כט; שו"ת שרידי אש ח"ב סי' פג; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' צח-קג; שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' קלח-קלט; שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' צה; שו"ת ציץ אליעזר ח"ה סי' לא; שם ח"ו סי' מא; [34] שו"ת אמרי יושר שם; שו"ת אגרות משה שם; שו"ת ציץ אליעזר שם. וכן משמע משו"ת מלמד להועיל שם; [35] שו"ת הר צבי שם; [36] חזו"א שם. וכתב שיתכן שצריכה לטבול במים פושרים דווקא, שמחלחלים ביתר קלות; שו"ת אגרות משה שם; [37] שו"ת משפטי עוזיאל שם; שו"ת שרידי אש שם; [38] שו"ת מהר"ש ענגיל שם; שו"ת אגרות משה שם; [39] שו"ת אגרות משה שם; [40] בן איש חי שם; [41] שו"ת מהרש"ם שם; [42] בן איש חי שם; שו"ת חבצלת השרון שם; שו"ת מלמד להועיל שם; [43] בן איש חי שם; שו"ת צפנת פענח סי' סד; [44] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סי' פה; שו"ת ציץ אליעזר שם; [45] שו"ת מנחת שלמה, ח"ב סי' עה אות ב; [46] שערי טבילה, סי' מא. וראה במאמרו של הרב מ. קליינמן, הלכה ורפואה, ה, תשמ"ח, עמ' רסב ואילך; [47] הגרש"ז אויערבאך, הובא בסי' שערי טבילה, סי' ד; [48] הגר"ש אלישיב, הובאו דבריו במאמרו של הרב קליינמן שם; [49] י. ברמה, תחומין, ה, תשמ"ד, עמ' 275 ואילך; [50] ראה במאמרו של הרב קליינמן שם. וראה שו"ת דברי משה סי' נז-נט וסי' סד סק"י, שהתיר לשים טיפות שמן, אלא שכתב שעדיף שיהיו משמן גדים; [51] י. ברמה, שם; [52] נשמת אברהם ח"ה חיו"ד סי' רא סק"א. וראה שם, שהתייעץ עם מומחים רפואיים, ואמרו לו שהדבר אפשרי מבחינה רפואית, והסכים עמו הגר"ש אלישיב מבחינה הלכתית; [53] שערי טבילה סי' מ; [54] שו"ת ציץ אליעזר ח"א סי' סג; [55] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' קצח סק"י; [56] שערי טבילה סי' א; [57] שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' פז; [58] שו"ת נוב"ך חיו"ד סי' סד; שו"ת נוב"ך חיו"ד סי' קלה; [59] שו"ת רעק"א סי' ס; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קצב-קצג; שו"ת הר צבי חיו"ד סי' קנג; שו"ת משפטי עוזיאל מהדו"ת חיו"ד סי' ל-לא; [60] שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ג סוסי קח; שו"ת הר צבי חיו"ד סי' קסא; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קד; שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' פב; [61] שו"ת שואל ומשיב שם; שו"ת מנחת יצחק שם; [62] שו"ת כוכב מיעקב שם; שו"ת הר צבי שם; שו"ת אגרות משה שם; [63] שו"ת זכר שמחה סי' קיח; [64] שערי טבילה סי' לט; [65] ראה א. הראל, תחומין, יח, תשנ"ח, עמ' 115 ואילך; [66] שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' פט; דרכי טהרה, עמ' קנג; [67] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קד (וראה עוד שם סי' צו); הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם ח"ד חיו"ד סי' קצח סק"א; אאמ"ר בספרו הלכות נשים פ"ט הע' 46; [68] שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' צז; שיעורי שבט הלוי סי' קצח סי' סק"ב; [69] הגרש"ז אויערבאך, שם; דרכי טהרה, עמ' קנג; [70] הגר"ש נויבירט, אוהל שרה ח"ב סי' ג אות ז; [71] מקוואות ט ד; נידה סז א; רמב"ם מקוואות ב יד; טשו"ע יו"ד קצח ז; [72] שו"ת שיבת ציון סי' מב; [73] שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' רסב; [74] רמ"א יו"ד קצח כב; חכמת אדם קיט טו; שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קכו; [75] ר"ש מקוואות ט ד; סמ"ג עשין רמח; ב"ח יו"ד סי' קצח; [76] ראי"ש ה"ל מקוואות סי' כו; רמב"ם מקוואות ב ב; טשו"ע יו"ד קצח כב; [77] טשו"ע יו"ד קצח ט; [78] טשו"ע שם טז, ובש"ד שם סק"כ; [79] שערי טבילה שם; [80] שערי טוהר יח ו; [81] הגרש"ז אויערבאך והגר"ש אלישיב, הובאו דבריהם בשערי טבילה סי' ו; [82] שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' צג אות ב; [83] ש"ך יו"ד סי' קצח סק"ו; חזו"א יו"ד סי' צד אות ג-ז; [84] קיצושו"ע קסא ג; [85] שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' קי אות א. וכן משמע מחכמת אדם קיט ו; [86] שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' פה; [87] שבט מיהודה, שער חמישי, עמ' שעה; שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' פו. ועיי"ש שהוא בצירוף סניפים שונים להקל; [88] חזו"א יו"ד סי' צד סק"א; שו"ת מנחת שלמה, ח"ב סי' עה אות א; [89] שערי טבילה סי' ג; [90] שו"ת מהר"ם מבריסק ח"ג סי' לג; [91] שו"ת הר צבי חיו"ד סי' קסה; שו"ת ציץ אליעזר ח"ד סי' ט אות א, ובהשמטות שם; [92] שו"ת הר צבי, שם; [93] שיעורי שבט הלוי, סי' קצח סק"ב; [94] מקוואות ט ב; רמב"ם מקוואות ב א; טשו"ע יו"ד קצח י; חכמת אדם קיט ז; [95] שערי טבילה סי' לח; [96] רמב"ם מקוואות ב ד; טשו"ע יו"ד קצח כג; [97] שו"ת דברי חיים ח"ב חיו"ד ח"ב סי' סה; שו"ת הר צבי חיו"ד סי' קסט; שו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' לב אות ב; שו"ת יביע אומר ח"ג חיו"ד סי' יג; [98] שו"ת יביע אומר שם; [99] שו"ת וישב משה ח"ב סי' קטז; [100] שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' רנג; שו"ת דברי מלכיאל ח"ה סי' קח; [101] שו"ת תשובה מאהבה ח"ג ה"ל נידה קצח ס"י; [102] סמ"ג לאווין קיא; מרדכי שבועות פ"ב סי' תשמ; ראי"ש ה"ל מקוואות סי' לה; [103] הגה' שערי דורא, ה"ל נידה סי' טו; שו"ע ורמ"א יו"ד קצח כ; [104] רמ"א שם, וכתב 'וכן נוהגין'; [105] ט"ז יו"ד סי' קצח סק"א; בן איש חי, שמיני סק"ד; [106] חכ"א קכא א; [107] שו"ת אחיעזר ח"ג סי' לג; דרכי טהרה עמ' קסג-ד; [108] דרכי טהרה, עמ' קסד; [109] במראה הבזק, ח"ג, סי' קטו.

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפיה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימי של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

(מתוך ח"ו)

Oregon, USA

אורגון, ארה"ב
כסלו תשס"ד

השתתפות גר בחגיגת בר מצווה של אח לא יהודי, המתקיימת בבית כנסת רפורמי

שאלה

בחור גר צדק וירא שמים, הלומד בישיבה, נדרש לבוא ולהשתתף ב"בר מצווה" של אחיו, שמסתמא לא נתגייר כהלכה (כמו אמו). האב רופא חילוני, והוא מחזיק במקומו בית כנסת רפורמי עבור שלושים משפחות של יהודים. הבחור מתפרנס מאביו החילוני ומאוד לא רוצה לקלקל את היחסים, ושואל אם יש אופן להתיר לו שיהיה נוכח בחגיגת "בר המצווה" שם. אין מדובר בהשתתפות ב"תפילה" שלהם, וכל השאלה היא אם מותר להופיע במקום ולהיראות שם. מצד אחד זה נקרא בשם בית כנסת, ומאידך גיסא היה נראה לומר שבכלל אין חל שם בית כנסת פסול: אין מניין כשר, אין מחיצה, אין קריאת התורה, אין נוסח תפילה – אלא יש שם בית דירה שמשמשים בו לקרוא בנוסח "תפילה" רפורמי, ומתקבצים לשמוע דבר מוסר, שהנוכחים מתכוונים לקבל שם איזה רגש של רוחניות. גם אולי אין חשש מראית עין, כיוון שאין אף אחד שומר מצווה שיכיר שהבחור עושה שלא כשורה, והרי זה כחוץ לתחום היישוב היהודי האמיתי. ובאותו עניין אוסיף לשאול מה חוות דעתכם על הברכות שמלמדים את הבחור "בר המצווה": לכאורה נראה שאם גוי רוצה להביע ברכה לבורא יתברך אסור לו להשתמש בנוסח ובמטבע הברכות שלנו; וכן, איך אפשר להתיר לו לומר "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו", ו"אשר בחר בנו" וכו'?

תשובה

יש להימנע ככל שניתן מלהיכנס לבית תפילה רפורמי, אף בשעה שאין מתקיימת שם תפילה; אולם במקרה המתואר בשאלה, כאשר יחסי הבן ואביו עלולים להתקלקל כתוצאה מאי השתתפות בחגיגת בר המצווה, יש להקל¹ בכך². אולם, אין להשתתף ב"תפילה", משום שאין זה ראוי ליטול חלק פעיל בתפילה רפורמית³.

א. אסור לגוי לקיים מצווה המיועדת לישראל אם הוא חושב שהוא מצווה בה, וממילא אין לו לברך במקרה כזה: "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו"⁴. אם הוא מודע לכך שתורת אמת נתנה לישראל ואע"פ שאינו מצווה ורוצה לקיימה מצד מעלה בלבד. הרי שבמצוות שבין אדם לחברו כגון כיבוד הורים, צדקה וכד' יש מעלה (אלא שאין מברכים על מצוות אלו), ובמצוות שבין אדם למקום נחלקו האחרונים אם יש בכך מעלה, ואם יש – אם שייכת ברכה לגוי אף-על-פי שאינו מצווה⁵. ובשעת הצורך, כגון בגוי העומד בפני גיור ומודע לכך שאינו חייב עדיין במצווה – יש מקום להקל ולענות "אמן" על ברכותיו⁶.

ב. מותר לגוי לברך ברכות הנהנין וכן להתפלל (ומותר לענות "אמן" על ברכות אלו), ואם הוא זקוק לסיוע משמים (כגון להתפלל על חולה) יש בכך אפילו מצווה⁷.

¹ תחילת מעשיהם של ראשי התנועה הרפורמית הייתה בשינוי סדרי התפילה בבית הכנסת – החל מהזזת מקום הבימה וכלה בנגינת עוגב ובערובת נשים וגברים. דעת "מחנה חיים" (יו"ד ג סי' ל) שהרפורמים דינם כמינים, שעליהם נאמר (שבת קטז ע"א): "אפילו אדם רודף אחריו להורגו ונחש רץ להכישו, נכנס לבית ע"ז ואין נכנס לבתיהן של אלו, שהללו מכירים וכופרים, והללו אין מכירים וכופרים". כלומר, לדעתו אין להיכנס לבתי תפילתם אפילו במקרים של פיקוח נפש. אך מהר"ם שיק (או"ח סי' עא) דוחה דברים דומים שהובאו בספר "מחולת המחניים", ומסיק שאין איסור להיכנס לבית תפילתם בשעה שאינם מתפללים בו, אך מכל מקום ראוי להחמיר בכך, כמובא בשו"ע (או"ח סי' רמד סע' ג), שבת שנבנה בשבת על-ידי גוי באיסור, ראוי להחמיר שלא להיכנס אליו. ונראה שבנדון דידן, שמדובר בשלום במשפחה, ניתן לסמוך על מהר"ם שיק להקל (ואף שגם לדעתו ראוי להימנע מלהיכנס, הרי כאן יש צורך גדול). ואף ש"מחנה חיים" טען שיש כאן איסור של "ייהרג ובל יעבור" דבריו קשים, מפני שרשי"י (שבת קטז ע"א ד"ה ספרי מינין וד"ה שאפילו רודף) מפרש שמינין הם המשרתים לעבודה זרה, והסיבה שהם חמורים משאר עובדי עבודה זרה היא משום שעובדי עבודה זרה רגילים עושים זאת משום שכך למדו מאבותיהם; ואם כן אין להביא ראיה מסוגיה זו לענייננו. נוסף לכך יש לצרף לקולא את העובדה שאין מדובר במבנה המיועד לתפילתם, אלא בדירה שהפכה למקום תפילה, שיתכן שהיא יותר קלה מבית תפילה גמור, ואם כן לא רק לדעת מהר"ם שיק אפשר להיכנס – אלא ייתכן שבזה יודה גם "מחנה חיים", הסובר שיש איסור חמור הדומה לכניסה לבית עבודה זרה (ואף חמור ממנו), משום שיסוד האיסור בבית עבודה זרה הוא שנראה כמודה לדתם, ובבית פרטי שיש בו תפילות ייתכן שאין שייך לומר שנראה כמודה לדתם, כיוון שאין הדבר גלוי כלפי חוץ, שיש שם בית תפילה (אך ייתכן שהאיסור אינו נובע ממה שנראה בעולם, אלא ממה שנראה כלפי שמיא כמודה, או כלפי מי שנמצא בבית התפילה, ולפי זה אין היתר לפי "מחנה חיים"). גם "אגרות משה" (אבה"ע ב סי' יז) אומר שמדינת ארץ ישראל אלא בשעת תפילתן (אף שגם מדבריו שם משמע שאין הדבר ראוי, מכל מקום הוא התיר להיות שם לצורך חתונה שנעשת כהלכה).

² נוסף לצדדים אלה יש להביא בחשבון גם את השיקול של הכרת הטוב וחילול השם שעלול להיגרם מהתעלמות מהשמחה בביתו של האב היהודי.

³ שאלת היחס לתנועה הרפורמית בימינו (שנת התשס"ד) עולה מחדש לדיון בין הפוסקים. עד לפני עשרות שנים בודדות התנועה הרפורמית איימה איום קיומי על היהדות הנאמנה, וחלק ניכר מהכרעות הפוסקים לקחו בחשבון פיקוח נפש רוחני זה. כיום רוב רובם של הטמפלים שלהם עומדים שוממים והיהדות האורתודוקסית היא הפורחת, ברוך ה'. ייתכן שהמצווה כיום היא להציל את דור ההמשך של בני התנועה הרפורמית ולמשוך אותם בעבותות אהבה לדרך הישר והטוב. במקרה זה אנו רואים שהאב היהודי משתדל לקיים חיים יהודיים במקומו, אף אם איננו מסכימים לדרכו, ולכן הכרענו לכיוון של חיזוק הקשר, שבעזרת ה' יביא לחזרה בתשובה ואולי אף לגיור כהלכה של שאר בני המשפחה.

⁴ רמב"ם (מלכים פרק י ה' י) פסק שגוי שרצה לעשות מצווה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר – אין מונעים אותו לעשות אותה כהלכתה; ועיין בתשובת הרמב"ם (מהד' פריימן קמח) ומדקדק רדב"ז שדווקא אם עשאה כדי לקבל שכר מותר, אך אסור לו לעשות מצווה אם הוא חושב שהוא מצווה בה, שהרי בהלכה קודם הוא פסק שאין מניחים לגוי לעשות מצוות לעצמו, אלא "יהיה גר צדק או

יעמוד בתורתו בלי תוספת או גרעון". עיין דיון ארוך בנושא לקמן תשובה ל ובעיקר בהערה 5. וכן פסקו שו"ת "הר צבי" (יו"ד סי' רטו) ו"אגרות משה" (או"ח ב סי' כה). לגבי תפילין, ספר תורה ומזוזה ראה רדב"ז (שם) שמסתפק אם מניחים אותו לקיים אף כשיודע שאינו מצווה.

נחלקו הראשונים אם נשים יכולות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא שהן פטורות ממנה. דעת תוספות (ראש השנה לג ע"א ד"ה הא, עירובין צו ע"א ד"ה דילמא ועוד), רא"ש (ר"ה פרק ד סי' ז), ר"ן (ר"ה ט ע"ב בדפי הרי"ף ד"ה ולענין ברכה) וטור (או"ח סי' תקפ"ט, אף-על-פי שבסי' יז הוא פוסק שעדיף שלא יברכו), שנשים יכולות לברך, אף שהן אומרות "וציוונו" והן אינן מצוות. לעומתם סוברים רמב"ם (ציצית פרק ג הל' ט) ורש"י (מובא בשמו בהגהות מימוניות שם אות מ) שאסור לנשים לברך על מצוות עשה שהזמן גרמן, כיוון שאינן מצוות ואיך יאמרו "וציוונו". במחלוקת זו פסק שו"ע (סי' תקפ"ט סעי' ו) שאסור להן לברך, ואילו רמ"א (שם) מביא שהמנהג לברך.

אלא שגם לדעת הסוברים שיכולות לברך, אומר ר"ן (שם) שהסיבה היא "דכיוון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר, שפיר יאמר וציוונו", ומשמע מדבריו שזה כיוון שיש מצווה כזאת בעם ישראל, והנשים הן חלק מהציבור, אלא שהתורה הקלה לפטרן ויש להן שייכות למצווה אם הן רוצות; ואפילו לשיטת הרמ"א, שנשים יכולות לברך, משמע שזה כיוון שהן חלק מהציווי הכללי לעם ישראל, מה שאין כן בגויים, שברכתם על מצווה שאינם מצווים בה היא ברכה לבטלה.

אמנם "דברות משה" (קידושין סי' מה ענף ב), נוסף להסבר הזה של הר"ן, מביא הסבר נוסף מדוע נשים רשאיות לברך לדעת הראשונים הנ"ל: למרות שהן לא נכללו בציווי, מכך שהתורה ציוותה זאת לגברים או לומדים שהדבר טוב וישר לכולם, ולכן יש ערך מסוים לעשייה גם של מי שאינו מצווה, ולכן יכולות לברך על כך (ומוסיף "דברות משה" שזה בתנאי שאיסור ברכה לבטלה הוא רק מדרבנן, ולכן צורך קטן של "טוב וישר" מתירו, אך אם ברכה לבטלה אסורה מדאורייתא, כיוון שאומרות "וציוונו" והן אינן מצוות לא יברכו). לפי זה גם גויים יכולים לברך על מצוות, אך "דברות משה" מסייג זאת באמרו שמדובר רק במצוות שבין אדם לחברו שמצאנו (כגון בקידושין לא ע"א לגבי כיבוד אב ואם) שיש להם שכר על כך כמי שאינם מצווים ועושים, אך לא במצוות שבין אדם למקום, שייכותן שרעות להם, כמו שראינו במפורש לגבי שבת (סנהדרין נט ע"א).

בקונטרסי שיעורים על קידושין לרב גוסטמן (שיעור כ) נסתפק בשאלה זו, ומוכיח מדרשות ר"ן (דרוש ה נוסח ב) שיש לגוי שכר אם קיים מצוות, למעט מה שנאסר במפורש כמו שבת, ולכן לדעתו יכול לברך (ואמנם נאמר במפורש בקידושין לא ע"א שיש לגוי שכר על כיבוד הורים, אך כנראה הוכחתו היא שהדבר שייך גם במצוות שבין אדם למקום). ונראה שהרב גוסטמן סבר כהסבר השני שהבאנו בשם "דברות משה" – שאם יש שכר מוכח שהדבר טוב, ולכן ניתן לברך אף שאינו מצווה, כיוון שיש לכך ערך של מצווה (וכן כתב במפורש לגבי אישה שהפטור הוא של הגברא, אך מצד החפצא הדבר נקרא מעשה מצווה).

אלא שיש לדון, שאף אם ברכתו היא לבטלה, לא מצאנו איסור לגוי לברך ברכה לבטלה, ובמיוחד לשיטת התוספות (ר"ה לג ע"א ד"ה הא), שגם בישראל ברכה לבטלה היא איסור דרבנן בלבד, ולא מצאנו שיש איסור דרבנן שחלים על גויים, וגם למי שסובר שהאיסור מדאורייתא – הוא דווקא בישראל ולא בגויים. ולכן אם מלמדים אותו (כגון גוי העומד לפני גיור וכד') שאינו מחויב במצווה ועושה אותה רק כדי לקבל שכר, יש מקום להתיר לו לברך, כיוון שאף אם זו ברכה לבטלה, אין לגוי איסור של ברכה לבטלה ובאמירת "וציוונו" אינו מכוון שהוא עושה את המצווה מצד שהוא מצווה.

לגבי ברכת התורה הדברים חמורים יותר, כיוון שרמב"ם פוסק (שם) שגוי העוסק בתורה חייב מיתה, ואמנם בז' מצוות בני נח יכול לעסוק, וכתב "אבי עזרי" (תלמוד תורה פרק א הל' יג) שיש לברך "וציוונו" על כך. אם הוא לומד לקראת גיור לפי המהרש"א (שבת חידושי אגדות לא ע"א) שלדעתו רשאי ללמוד תורה רשאי גם לברך, אך נראה שיש לחלק בין ברכת "וציוונו לעסוק בדברי תורה" וברכת "אשר בחר בנו", שאינה שייכת כלל בגוי.

כיוון שזה ספק ברכה לבטלה, כנזכר לעיל, אין לענות אחריה "אמן" – ראה שו"ע (או"ח סי' רטו סעי' ב) ו"אגרות משה" (או"ח ב סי' נ; ג סי' כא-כב), שכשאין שם ברכה עליה אין לענות "אמן". ואף שראינו שייכתן שאין כאן ברכה לבטלה, מביא "משנה ברורה" (שם סי' ק יב) אות ט"ז, שגם בברכה מותרת של גוי אין חיוב לענות "אמן", ואם כן יש ספק איסור ובכל מקרה אינו חייב ולא יענה, אלא שבמקום צורך יש לסמוך על הדעות המקלות בזה (ובמיוחד שגם ב"אגרות משה" ניתן להבין שדווקא כשהמברך הוא כופר חל איסור לענות "אמן", ולא בסתם ברכה לבטלה).

לגבי תפילה: "אגרות משה" (או"ח ב סי' כה). לגבי ברכות: ראה רמ"א (או"ח סי' רטו סעי' ב) שמתיר לענות "אמן" לאחר ברכה של גוי, אם שמע את כולה מפיו ומוכח שאין כאן ברכה לבטלה (ואין מכאן ראייה לברכת המצוות, ששם מדובר על ברכות הנהנין).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן.
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

